

Educar, cosa de tots

ELS CANVIS SÓN NECESSARIS...

Des del Moviment de Renovació Pedagògica hem llegit la sèrie d'articles que referits a la LOGSE i sobre la Comprensivitat van aparèixer, no fa gaire, al diari Menorca amb la firma del Sr. Llabrés. De bon començament vam optar per no contestar tot i que feia referència explícita a la nostra organització, entre altres motius pel to del seu llenguatge que no convidava gens al diàleg. Però en aparèixer la segona sèrie vam pensar que més tost havíem d'aportar a l'opinió pública altres elements de judici i reflexió.

Les reformes educatives.

Les reformes educatives no sorgeixen del no res; quan parlem de reformes no ens referim només a petits canvis institucionals o a propostes legislatives de més ampli abast; quan parlem de reforma ens referim a la recerca sistemàtica sobre els processos d'aprenentatge de les persones i sobre les formes més adients d'ensenyar uns determinats continguts. Per tant, quan parlem de reformes en educació no ens referirem a si la LOGSE era una llei que ho havia de resoldre tot, no parlarem de si ha quedat desfasada. Molts encara discuteixen si aplicar-la, quan en l'actualitat són necessàries mesures molt més "revolucionàries" que les proposades els anys noranta (i que van ser concebudes a principis dels anys vuitanta; per tant, quan es van aplicar ja van actuar sobre les característiques d'uns joves que ja no existien). No parlarem, per tant, de dogmes, ja que en ciències de l'educació ni en cap altre disciplina científica n'hi ha (si n'hi hagués ja no podrien ser considerades ciències); ni parlarem a partir de reduccionismes entre bons i dolents (l'antic sistema educatiu i l'actual derivat de la LOGSE) ja que el problema és molt més global, complex i multifacètic del que molta gent es pensa. Parlarem que si volem respondre adequadament als reptes del sistema educatiu haurem de canviar objectius, continguts i metodologies de forma constant; haurem de viure en la incertesa creativa de buscar, sempre, nous enfocaments a nous problemes; haurem de convertir certs escepticismes i negativismes en confiança en els filllets i filletes que aprenen a les nostres escoles i instituts i haurem de convertir la nostra tasca d'educar en quelcom enriquidor, a partir d'una visió més optimista (que no vol dir alegria desbordada) del que passa, ha passat i passarà a les nostres aules. I tot això ho haurem de fer independentment dels "dogmes" que molts científics creuen. D'entre aquests dogmes se'n repeteix un: el nivell baixa estrepitosament, independentment del que diguin estudis d'educadors, sociòlegs i altres estudiosos des d'uns altres paràmetres prou importants.. Segons aquests estudis, el nivell educatiu puja, ja que per primera vegada en la història d'Espanya l'escolarització obligatòria ha arribat a tots els sectors de població, fins i tot a aquells que manifesten rebuig al propi sistema i que tants problemes porten. El que nosaltres hem aconseguit a finals del segle XX, els països europeus ja ho havien assolit a finals del segle XIX. Anem a analitzar breument els trets més definidors de l'educació europea i espanyola.

Una mica d'història

A principis del segle XX sorgeixen a Europa i Estats Units un conjunt d'experiències renovadores de la mà de grans pedagogs i mestres amb la intenció d'obrir noves perspectives als processos d'ensenyament i aprenentatge memorístics i als vells conceptes i teories que defensaven que "la lletra amb sang entra". La renovació pedagògica va arribar tard a l'estat espanyol; de fet, gairebé podríem afirmar que no va arribar a arrelar en cap indret de l'estat, exceptuant algunes zones com Catalunya, on la renovació va ser més generalitzada. A la resta de l'estat, les experiències portades a terme sota les directrius de la "Institución Libre de Enseñanza" van ser sempre limitades. La dictadura franquista va truncar totes les experiències per un període de més de trenta anys. Tan sols a principis dels anys 70 es comença, novament, a portar experiències de renovació de la mà de la normalització lingüística a llocs com Catalunya i el País Basc. Arribat el període democràtic, arreu de l'estat, els professionals més compromesos inicien un ampli conjunt d'experiències de renovació i d'innovació pedagògica gairebé sense recursos i sense suport institucional que generen un cos força important de coneixements sobre les possibilitats de portar endavant una educació que respongués als principis democràtics, acollís el pluralisme i la diversitat i fos capaç de formar ciutadans preparats per viure en un món canviant i dinàmic. De la mà de molts moviments de renovació pedagògica, de la mà de molts mestres amb voluntat de canvi, amb la participació de molts pares i mares moguts per afanys de construir una nova societat i amb el suport d'ajuntaments, diputacions i

algunes comunitats autònomes es van dissenyar els principals fonaments del que havia de ser el primer intent seriós de canviar el sistema educatiu de l'Estat espanyol; un sistema anquilosat en el passat, incapaç de fer justícia i proporcionar igualtats d'oportunitats a les capes més desfavorides de la societat. El sistema educatiu espanyol portava més de cents anys d'endarreriment... A Alemanya, a principis de segle, més del 90% de la població estava alfabetitzada; a França i a Anglaterra els percentatges oscil·laven entre el 70 i el 80%... a Espanya, en algunes regions, poc més del 2% de la població sabia llegir i escriure. A principis de la democràcia, importants percentatges de població es declaraven encara analfabets o analfabetes funcionals. Superar cent anys d'endarreriment en uns pocs anys formaria part de les anomenades ciències paranormals; es necessitava una injecció de recursos, d'esforç i d'imaginació sense precedents: el primer que calia fer era escolaritzar tota la població en edat escolar; en segon lloc calia dissenyar un sistema just i, en tercer lloc calia ampliar l'escolarització obligatòria com es feia a la resta de països europeus. Les dades són esfereïdores i donen una idea de l'enorme retard del país en l'alfabetització de la població:

Cens	Taxes d'analfabetisme de l'estat espanyol
1900	91%
1910	81%
1920	68%
1930	50%
1940	36%
1950	27%
1960	21%
1970	14%
1981	10%

Si a principis dels anys vuitanta encara un 10% es declarava analfabet i avui en dia a determinades regions d'Espanya només assisteix de forma regular a classe el 80% de la població entre 12 i 16 anys (com costa a la pàgina web del MEC), com és possible que algú encara intenti tornar endarrera sospirant en veu baixa que qualsevol temps passat fou millor? Amb aquestes dades referides a la democratització de l'educació podem afirmar que el temps present ha sigut molt millor que el passat, sense negar, naturalment, l'existència d'importants problemes d'ampli abast i de calat profund. El repte, ampliada en nombre l'escolaritat obligatòria, és la millora de la qualitat educativa per a tothom i els reptes de futur han de passar necessàriament per la innovació, la superació dels errors passats i també per desterrar d'una vegada per totes la idea d'un funcionari públic (com és el cas del professorat) que treballen just el mínim per poder cobrar a final de mes.

La reforma educativa va començar de baix, de la mà de molts professionals capaços de dedicar hores, esforç i il·lusió, per canviar un sistema educatiu propi d'una dictadura, amb tots els seus vicis i inèrcies.

La situació actual.

Sobre la LOGSE.

La implantació de la LOGSE ha aportat aspectes positius que no podem oblidar: una graduació de l'ensenyança més d'acord amb els estadis evolutius de la infància i l'adolescència, abordant per primera vegada l'educació integral de l'adolescència en una sola etapa, i la incorporació de les noves teories de l'aprenentatge fonamentades en les darreres investigacions científiques i que no podem desqualificar tan fàcilment.

És cert que la llei va néixer amb mancaments i aquests s'haurien de corregir, com la manca d'un sistema de finançament que pogués cobrir amplament factors essencials per a dur-la a terme: recursos, ràtios, formació inicial i reciclatge de professorat... Precisament una part dels problemes actuals és que encara no s'ha aplicat en totes les seves conseqüències.

De tota manera, creim que reduir el debat educatiu en manifestacions a favor o en contra de la LOGSE, com hem dit abans, és simplificar el tema. Tenim ben present que la llei és un instrument i no una finalitat en ella mateixa i, des de la reflexió sobre la pràctica, cal modificar allò que no

funcioni.

Sobre el professorat i els centres

Ens agradi o no, la nostra professió ha entrat en un procés de canvi. No es pot seguir impartint una lliçó magistral a una minoria triada d'alumnes, ignorar les noves teories de l'aprenentatge i treballar de forma individual dins la pròpia aula.

Avui cal avançar cap a un altre perfil de professional: un professional que sàpigi conjugar la preparació acadèmica específica amb la formació integral de la persona, que sigui competent en el maneig de grups, que sigui capaç de resoldre conflictes i treballar en equip.

Per aconseguir-ho cal establir uns mitjans eficaços de formació del professorat que no suposin una sobrecàrrega al treball quotidià, cal una profunda reconsideració social de l'activitat docent i que l'Administració assegurui unes condicions laborals dignes, però també cal que hi hagi una voluntat efectiva de canvi en la nostra professió.

I per a una nova manera d'ensenyar i aprendre, per a una nova manera de treballar en equip és necessari un canvi estructural i organitzatiu profund als nostres centres. Fer encaixar una sèrie d'innovacions pedagògiques que rallen de currículum obert i agrupaments flexibles dins l'estructura de l'antic batxillerat és impossible.

Sobre els alumnes i el fracàs escolar.

Potser amb massa freqüència passam per alt que a Secundària treballem amb adolescents i amb tota la problemàtica que comporta aquesta etapa evolutiva. Voldríem que tots els alumnes estiguessin atents, durant les 6 o 7 sessions que dura la jornada educativa; voldríem tenir alumnes alliberats de problemes..... quan és en sí una etapa problemàtica. Volem decidir on posam els alumnes que creen problemes quan el que hauríem d'afrontar és com contribuïm a resoldre els problemes que tenen.

No podem enyorar un institut que rebia només uns alumnes seleccionats, hem d'educar tots els alumnes que crea la nostra societat. I no podem perdre de vista que aquesta societat està creant joves amb manca de capacitat d'esforç, amb poca capacitat de demora de la recompensa, amb necessitats de satisfacció immediata dels desitjos, que valoren els resultats i no els processos, amb inseguretat en el futur.... Hem de fer front a aquestes actituds negatives que no afavoreixen el seu progrés personal ni col·lectiu, però no podem atribuir-les al propi sistema educatiu, ans al contrari. Ens trobam moltes vegades que l'escola és l'únic lloc on se'ls demana un nivell major d'exigència que freqüentment no troben ni en la família ni en la pròpia societat.

És cert que hi ha un percentatge d'alumnes que no aconsegueixen acabar amb èxit l'escolaritat obligatòria, però els índexs es refereixen ara a tota la població escolar, no, com abans, a una minoria seleccionada als deu anys. Per altra banda, hem de reconèixer que el fracàs escolar, l'abandonament, el rebuig que alguns alumnes manifesten, de vegades amb conductes distorsionants, en la majoria dels casos tenen un origen primerenc en situacions socio-familiars difícils, no resoltes al llarg de l'escolaritat i que s'agreugen amb el temps.

Per tal de no arribar a aquestes situacions límits fa falta una política clara de prevenció i intervenció des de les primeres edats.

No s'ha d'atribuir únicament el fracàs escolar a la implantació d'un o altre sistema educatiu. El fet que el fracàs es doni a països amb diferents sistemes educatius vol dir que hi juguen altres variables.

Podríem parlar també del model socioeconòmic de les nostres Illes que ofereix treball ràpid i fàcil als nostres joves, molts dels quals renuncien a continuar estudiant a canvi d'un benestar relatiu a curt termini. Potser ja és ben hora que parlem més de fracàs social i no tant de fracàs escolar

Sobre el currículum

L'escolaritat per a tothom no vol dir un mateix currículum per a tots ni exclou l'opcionalitat. Fa falta un currículum flexible que parteixi de les capacitats i coneixements previs de cada alumne per tal d'arribar al màxim de les seves possibilitats sense rebaixar-ne les expectatives. L'atenció a la diversitat vol dir que l'escola, a partir de les diferències individuals i amb diferents intervencions, doni a tothom les mateixes oportunitats, però açò no significa que tots haguem de fer el mateix ni

arribar al mateix lloc.

I atendre la diversitat és més difícil que instruir a un perfil d'alumne mitjà, inexistent en la realitat. Exigeix una gran preparació acadèmica, per seqüenciar i intervenir adequadament en cada fase del procés i una gran capacitat per fomentar una educació integral on cap aspecte de la persona quedi infravalorat

Sobre la problemàtica familiar i social

En pocs anys, la situació social i familiar ha canviat molt. El temps de convivència familiar s'ha reduït, hi ha altres models de família diferents de la tradicional... amb la qual cosa la funció educadora de la família se n'ha ressentit. El paper educatiu de la família s'ha de replantejar i aquesta ha de trobar pautes efectives de socialització que ha de compartir amb l'escola.

D'altra banda, la societat de consum, a través de la publicitat, està potenciant uns valors que sovint entren en conflicte amb els que voldríem pares i educadors i té molta més influència que nosaltres.

Cal prendre més consciència d'aquesta divergència de valors, treballar conjuntament pares, educadors i institucions i delimitar millor els àmbits de responsabilitat de cadascú. És cert que avui se delega massa funcions a l'escola, com si aquesta fos l'única instància educadora

Per acabar, avenç front a regressió

No hi ha dubte que esteim vivint una situació complexa (amplament orejada de forma interessada per alguns mitjans de comunicació) que està afectant la credibilitat de l'ensenyament, però correm el perill d'apuntar en direccions equivocades iniciant amb mesures elitistes un procés injust de segregació. Per canviar l'estat actual de les coses que no ens agraden caldrà novament injectar-nos a tots una bosa dosi de creativitat, d'il·lusió i exigir els mitjans necessaris per oferir noves alternatives als nous problemes; tot per seguir avançant per un camí incert, però engrescador

---

DM-25/06/2001

UH-26/06/2001